

 Aldring og helse
Nasjonalt senter

Aldring og utviklingshemming

Bodø, 24. september 2024
Frøde Kibsgaard Larsen, stipendiat/vernepleier

1

På blokka denne timen

- Kort om Aldring og helse og noen utfordringer
- Aldringsforløpet
- Helsekompetanse
- Demens
- Jobbe personsentrert
- Oppdage endring og forebygge

 Aldring og helse
Nasjonalt senter

2

 Aldring og helse
Nasjonalt senter

Home / Aldring og helse / Aldring og helse / Aldring og helse / Aldring og helse

Aldring og helse

Helse og sykdom | Helse og sykdom | Helse og sykdom | Helse og sykdom | Helse og sykdom | Helse og sykdom

Nyheter om utviklingshemming og aldring

– Pasienter har gitt oss verdifulle tips
– Ny profilert senter for helse og omsorg
– En ny måte å se på aldring og utviklingshemming

3

6. læring
og nettverk

Verdier, personsentrert omsorg og funksjonelle analyser i tjenester til personer med utviklingshemning

📱 Digital læring

Kurset tar for seg viktige temaer i tjenester til personer med utviklingshemning.

2,5 timer E-læring

Gode tjenester til personer med utviklingshemning

📱 Digital læring

En kurs innføring i områder en bør ha kunnskap om for å arbeide med mennesker med utviklingshemning.

7 timer E-læring

4

Eldre med utviklingshemning og veilederen 1/2

Eldre spesifikt:

- Kommunen må legge til rette for en god alderdom
- Personsentrerte og individuelt tilrettede tjenester må utformes i tråd med den enkeltes aldringsprosess og situasjon.
- Etablere rutiner for å fange opp tidlige tegn på mistilpasning funksjonsfall, sykdom og aldring

5

Eldre med utviklingshemning og veilederen 2/2

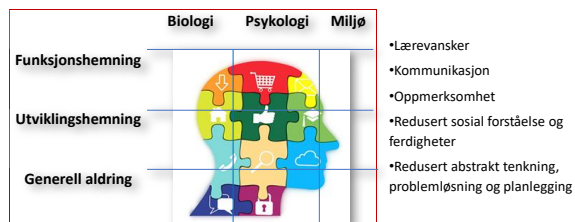

Viktig for eldre:

- Kommunen skal arbeide for å fremme helsekompetanse hos personer med utviklingshemning
- Kommunen og fastlegen skal sammen legge til rette for årlig helsekontroll
- Forberede og følge opp medisinsk utredning, behandling, habilitering og rehabilitering
- Lindring og omsorg ved livets slutt

6

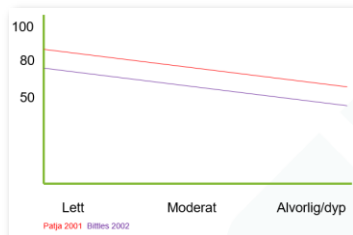
Hvordan er det å bli eldre med en utviklingshemming

7

8

Levealder har økt for personer med utviklingshemning, men det er store variasjoner

8

Aldringsprosessen - hva skjer med kroppen?

- Reduksjon av funksjon i alle kroppens organer
- Større risiko for sykdom
- Endrede tegn på sykdom
- Redusert reservekapasitet
- Slitenhet - fatigue
- Økt medikamentbruk

9

Hjernens aldring

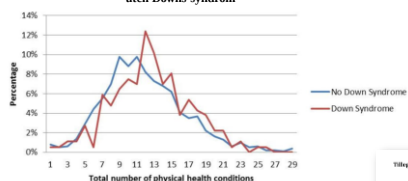
- Hjernens vekt reduseres med ca 15% fra 30 til 80 års alder
- Psykomotorisk tempo svekkes
- Hjernesykdommer blir vanligere

Nevrologiske lidelser:	Psykiske lidelser
• Hjerneslag	• Depresjon
• Parkinsons	• Angst
• Demens	• Tvang
• Epilepsi	• Selvmordstanker
• ALS	• Atferdsforstyrrelser mm.
• Multipel sklerose	
• Sansetap	
• Rastløse bein	
• Balanse- og gangforstyrrelser mm.	

10

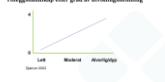
10

Multimorbiditet hos personer med utviklingshemming med og uten Downs syndrom

Deborah Kinnear et al. BMJ Open 2018;8:e018292

Tilleggsbudskep etter grad av utviklingshemming

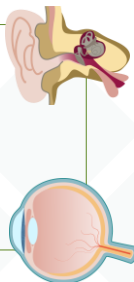
11

11

Økt risiko for:

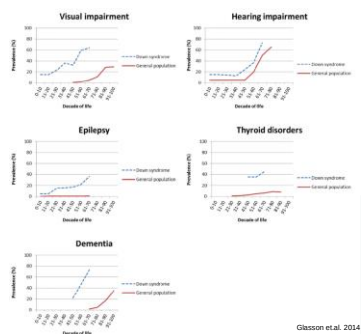
• Hypertensjon	• Fall og beinbrudd
• Høyt kolesterol	• Respirasjonsinfeksjoner
• Diabetes	• Inkontinens
• Leddgikt	• Muskel- og skjelettplager
• Hjertesykdom	• Osteoporose
• Gange- og balanseproblemer	• Hudproblemer
• Mobilitetsbegrensinger	• Dårlig tannhelse
	• Syns- og hørselstap

(Kilde: basert på Handbook of ageing with disability)

12

Helseutfordringer ved Downs syndrom

13

Øke helsekompetansen

14

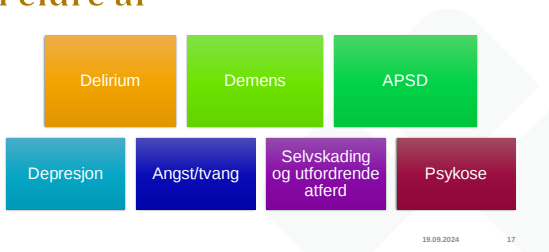

15

16

De vanligste psykiske lidelsene i eldre år

17

Aldring og helse Nasjonalt senter

Demens og utviklingshemming

EARLY SENILE DEMENTIA IN MONGOLOID IDIOTCY *
GEORGE A. REVIS, M.D., TUNICA, N. Y.

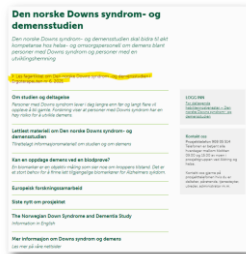
It is a matter of common observation that patients suffering from mongoloid idiosyncrasy show little tendency to develop senile dementia.

patient gradually lost interest in her d work. Because gradually, she manifested reaction toward her mother, a

18

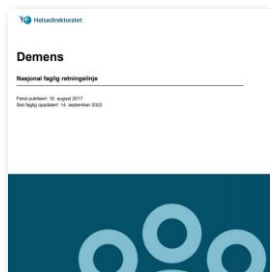

- Utredning og diagnostisering
- Blodbaserte biomarkører for Alzheimers sykdom
- Oppfølging etter diagnose
- Forebygging

19

To sentrale dokumenter

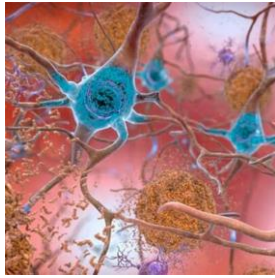

20

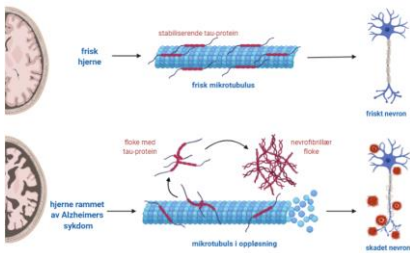
21

Demens – en hjernesykdom

22

Reisverket – tau proteinet

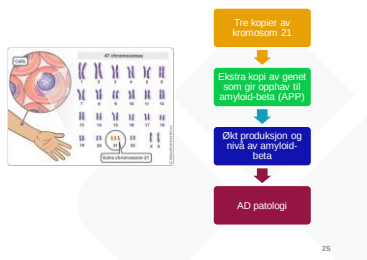
23

Det skjer noe i hjernens blodforsyning

24

Sammenheng Downs syndrom og demens

25

Degenerative hjernesykdommer

Alzheimers sykdom
Frontotemporallobedemens
Demens med Lewylegemer
Parkinsons sykdom med demens
Huntingtons sykdom med demens

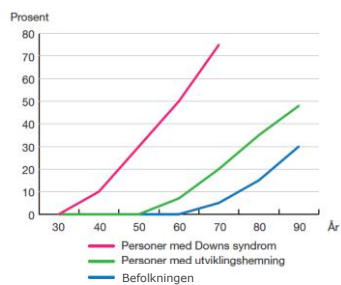
Vaskulær demens

Strøket sykdom
Enkelt og multiinfarkt
Blanding Alzheimers og vaskulær demens

Sekundær demens

Alkoholisk demens
Vitaminer
Hjernerumor, luesykdom
Endokrine sykdommer og demens
Andre sykdommer

26

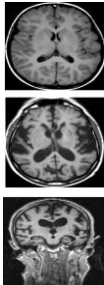

Figur 2.1 Demensforekomst etter alder
(The British Psychological Society, 2015, s. 11)

27

Utviklingshemning og risiko for demens

- Høyere forekomst og tidligere start
- Genetiske faktorer
- Nevrobiologiske avvik
- Kognitive utfordringer:
 - Kognitiv svikt hos noen som har svikt i utgangspunktet
 - Dårligere kognitiv reservekapasitet pga redusert hjernekapasitet og/eller en annerledes hjernestruktur.
 - Maskering
 - Manglende kompetanse og metoder for å fange opp kognitiv svikt
- Økt komorbiditet
 - søvnapne, sansetap, epilepsi mm.
- Levesett og livsstilsfaktorer:
 - Personer med lettere grad av utviklingshemning dårligere forutsetninger for å gjøre gode valg som påvirker helsen, f.eks røyking, overforbruk alkohol
 - Personer med alvorligere grad er knyttet til et omsorgsmiljø som gjør bedre valg?

28

Hva med forekomst av demens for andre tilstander?

ADHD

ADHD tredobler risikoen for demens - fulgt 100 000 voksne med og uten ADHD i 17 år. *Levine 2023*

Autismespekterforstyrrelser

Voksne med ASD under 65 år hadde 2,6 % høyere risiko for demens sammenlignet med befolkningen. *Vivanti 2022*

Andre studier viser lavere forekomst, men noe høyere for kvinner med ASD, og en mulig sammenheng mellom frontotemporal demens og ASD. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry 2015; Molecular Psychiatry 2015*

Fragilt X syndrom

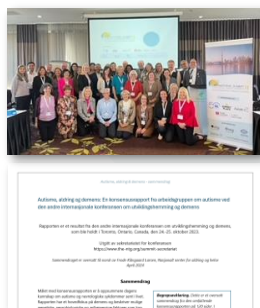
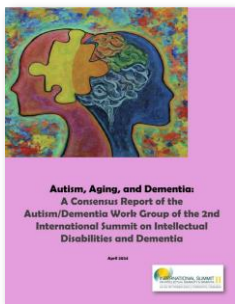
Personer med FXS kan ha en forhøyet risiko for å utvikle demens når de blir eldre, spesielt Alzheimers sykdom. Årsak er ikke kjent

Fragile X-associated tremor/ataxia syndrome (FXTAS) høyere risiko demens/parkinsons, særlig menn.

Ravgen 2022, Liorans 2022, Utari 2010, Hagerman 2017

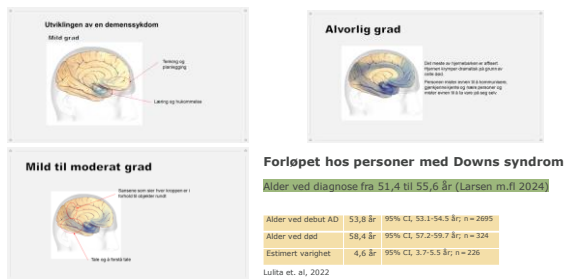
29

29

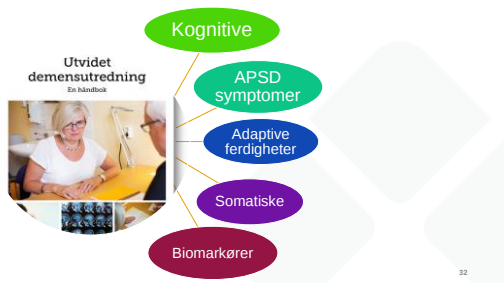
30

Forløpet ved Alzheimers sykdom

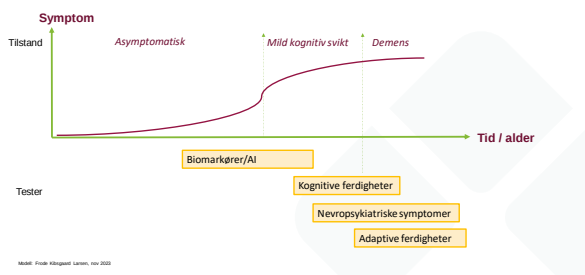
31

Utredning og symptomer på demens

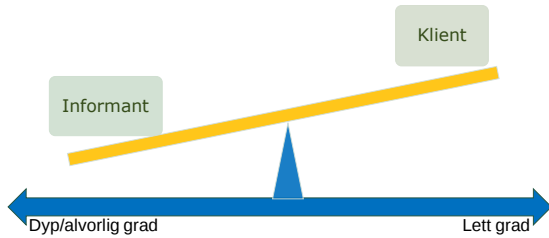
32

Hvor tidlig kan vi fange opp symptomer på demens?

33

Delaktighet i kunnskapsinnhenting

34

[illegible]

35

Oppfølging over tid krever gode rutiner

The screenshot shows the 'Tidlige tegn' app interface. On the left is a sidebar with icons for 'Hjem' (Home), 'Tidlige tegn' (Early signs), 'Medarbejdersamtaler' (Employee interviews), 'Baseline kartlegging' (Baseline mapping), 'Artilge helseundersøkelser' (Artificial health examinations), 'Individuell plan' (Individual plan), and 'Ipsos'. The main content area displays a list of screening options with colored bars and icons:

- Baseline kartlegging** (Baseline mapping) - Purple bar with a magnifying glass icon.
- Medarbejdersamtaler** (Employee interviews) - Dark blue bar with a person icon.
- Tidlige tegn** (Early signs) - Green bar with a person icon.
- Artilge helseundersøkelser** (Artificial health examinations) - Yellow bar with a person icon.
- Individuell plan** (Individual plan) - Teal bar with a person icon.
- Ipsos** - Light blue bar with a person icon.

At the bottom, there is a blue bar with the text: 'Artilge screening ved spesielt risiko, eks. for demens'.

36

Persontrenterte og individuelt tilrettelagte tjenester

Verdigrunnlag som anerkjenner menneskets absolutte verdi, uavhengig av alder eller kognitiv fungering.

Individuell tilnærming som vektlegger det unike hos hvert enkelt menneske.

Forstå verden, sett fra **personens perspektiv**.

Støttende sosialt miljø som dekker personens psykologiske behov.

Aldring og helse
Nasjonalt sentrer

37

World Alzheimer Report 2023

Reducing dementia risk: never too early, never too late

Age of Alzheimer's disease diagnosis in people with Down syndrome and associated factors: Results from the Horizon 21 European Down syndrome consortium

Frøde Kibgaard Larsen^{1,2} | B. Ansel Bakshi^{3,4} | Eleanor McGilchrist^{5,6} | Ellen Melbye Langhaug⁷ | Bessy Benjani⁸ | Jessica Boreford-Webb^{9,10} | Mary McCann¹¹ | Antonia Coppola¹² | Segolene Palqueru¹³ | Juan Fortea^{14,15} | Johannes Lørdal^{16,17} | Sandra V. Lørdal^{18,19} | Ruth Mørk²⁰ | Anne-Sophie Robitzke²¹ | Shabid Zaman²² | Andre Strydom^{1,2,3}

Studien viser en sammenheng med tidligere alder ved AD diagnose for personer med Downs syndrom som :

- Søvnproblemer
- Psykiske lidelser
- Antall samtidige medisinske tilstander
- APOE e4 bærere

Alvorlighetsgraden av utviklingshemning hadde ikke noe å si for alder ved AD diagnose

Alzheimer's & Dementia
THE JOURNAL OF THE ALZHEIMER ASSOCIATION

38

Takk for meg!

Ta gjerne kontakt!

frøde.larsen@aldringoghelse.no

Aldring og helse
Nasjonalt sentrer

39
